

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.3.24>

ТИПОВІ ПОМИЛКИ ПРИ СКЛАДАННІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Цигікало Г.Д.,

*курсант факультету підготовки фахівців**для органів досудового розслідування**Національної поліції України**Дніпровського державного університету**внутрішніх справ*

ORCID: 0009-0000-2763-2057

Юр'єв Д.С.,

*старший викладач кафедри кримінального процесу**Дніпровського державного університету**внутрішніх справ*

ORCID: 0000-0002-7251-9114

Цигікало Г.Д., Юр'єв Д.С. Типові помилки при складанні процесуальних документів під час застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні.

У статті здійснено розширений науково-практичний аналіз типових помилок, що виникають у процесі складання процесуальних документів під час застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні. Обґрунтовано, що рішення про ініціювання, обрання, зміну або скасування запобіжних заходів безпосередньо пов'язані з істотним втручанням у сферу конституційних прав і свобод людини, насамперед права на свободу та особисту недоторканність, а тому потребують особливо високих стандартів процесуальної аргументації, чіткості викладу та дотримання вимог кримінального процесуального законодавства. Увагу зосереджено на превентивній природі запобіжних заходів, їх функціональному призначенні як інструменту забезпечення належної процесуальної поведінки підозрюваного або обвинуваченого, а не як форми покарання чи способу попереднього реагування на інкриміноване кримінальне правопорушення.

На основі системного аналізу положень Кримінального процесуального кодексу України та узагальнення актуальної судової практики Верховного Суду виявлено найбільш характерні дефекти процесуального документування, серед яких формалізований підхід до обґрунтування обґрунтованої підозри, шаблонне та декларативне доведення процесуальних ризиків, відсутність індивідуалізованого аналізу обставин, що характеризують особу підозрюваного чи обвинуваченого, ігнорування принципу пропорційності під час вибору виду запобіжного заходу, а також помилки, пов'язані з неправильним визначенням предмета апеляційного оскарження та недотриманням процесуальних строків. Доведено, що сукупність таких недоліків істотно знижує якість судового контролю, ускладнює реалізацію принципів змагальності та справедливого судового розгляду, а також створює передумови для скасування або зміни судових рішень у апеляційному порядку.

Зроблено висновок про необхідність підвищення стандартів процесуального документування шляхом дотримання логіки процесуального доведення, чіткого зв'язку між фактичними даними та правовими висновками, індивідуалізації аргументації з урахуванням конкретних обставин справи та системного використання правових позицій Верховного Суду з метою забезпечення балансу між завданнями кримінального провадження та ефективним захистом прав і свобод людини.

Ключові слова: кримінальне провадження, запобіжні заходи, процесуальні документи, обґрунтована підозра, процесуальні ризики, пропорційність, судовий контроль, судова практика.

Tsyhikalo H.D., Yuriev D.S. Common mistakes in drafting procedural documents during the application of preventive measures in criminal proceedings.

The article provides an in-depth scientific and practical analysis of typical mistakes that occur in the drafting of procedural documents during the application of preventive measures in criminal proceedings. It is emphasized that decisions related to the initiation, selection, modification, or cancellation of preventive measures are directly associated with significant interference in the constitutional rights and freedoms of an individual, primarily the right to liberty and personal integrity. For this reason, such

procedural decisions require a particularly high standard of legal justification, consistency of reasoning, and strict compliance with the requirements of criminal procedural legislation.

Preventive measures are analyzed as instruments of procedural coercion that have a preventive rather than punitive nature and are aimed at ensuring the proper procedural behavior of a suspect or accused person. Their application must be based on the existence of a reasonable suspicion, the establishment of specific procedural risks, and an individualized assessment of circumstances characterizing the person concerned. The article substantiates that failure to reflect this logical sequence in procedural documents significantly weakens judicial control and undermines the effectiveness of adversarial proceedings.

Based on an analysis of the Criminal Procedure Code of Ukraine and relevant case law of the Supreme Court, the study identifies the most common groups of mistakes in procedural documentation. These include a formalistic approach to substantiating reasonable suspicion, template-based and declarative justification of risks, disregard for the principle of proportionality when choosing the type of preventive measure, insufficient reasoning regarding the impossibility of applying less restrictive measures, and errors related to the determination of the subject matter and time limits of appellate review. Particular attention is paid to mistakes arising in proceedings conducted without the participation of the person concerned and in cases involving detention in absentia.

The article concludes that such procedural shortcomings are systemic in nature and often lead to the annulment or modification of judicial decisions on appeal. Overcoming these problems requires improving the quality of procedural drafting through individualized argumentation, clear correlation between factual circumstances and legal conclusions, and consistent reliance on the legal positions of the Supreme Court. This approach contributes to maintaining a fair balance between the objectives of criminal proceedings and the effective protection of human rights and freedoms.

Key words: criminal proceedings, preventive measures, procedural documents, reasonable suspicion, procedural risks, proportionality, judicial control, case law.

Постановка проблеми. Застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні є однією з найбільш відповідальних процесуальних дій, оскільки безпосередньо пов'язане з обмеженням конституційних прав і свобод особи та потребує суворого дотримання вимог кримінального процесуального законодавства. Водночас на практиці процес складання процесуальних документів, що супроводжують ініціювання, обрання, зміну чи скасування запобіжних заходів, нерідко супроводжується типовими помилками, які стосуються як змістовного обґрунтування, так і форми таких документів.

Наявність подібних процесуальних недоліків призводить до скасування процесуальних рішень, порушення принципів змагальності, законності та справедливого судового розгляду, що зумовлює актуальність дослідження проблематики типових помилок при складанні процесуальних документів у цій сфері.

Метою статті є виявлення та узагальнення типових помилок, що допускаються під час складання процесуальних документів при застосуванні запобіжних заходів у кримінальному провадженні, а також визначення напрямів їх мінімізації з метою підвищення якості кримінального процесу.

Стан опрацювання проблематики. Проблемні аспекти кримінального процесуального документування, процесуальних рішень, застосування заходів процесуального примусу та забезпечення прав учасників кримінального провадження досліджувалися у працях таких науковців і практиків: Ю. Алєніна, І.В. Басистої, І.Л. Беспалька, Р.І. Благути, О.В. Верхогляд-Герасименко, Н.В. Глинської, Г.І. Глобенка, А.В. Григоренка, В.В. Молдована, Л. Європіної, А.П. Запотоцького, С.О. Ковальчука, Ю.М. Грошевого, В.Я. Тація, О.В. Капліної, В.Г. Гончаренка, М.Є. Шумила, В.Ю. Шепітька, С.М. Смокова, В.М. Тertiшника, О.О. Торбаса, В.В. Рожної, Б.П. Сірка, С.Р. Тагієва, М.А. Погорецького, О.П. Кучинської, І.І. Присяжнюка та інших.

Виклад основного матеріалу. У кримінальному провадженні застосування запобіжних заходів здійснюється з урахуванням положень Конституції України [1], яка закріплює пріоритет охорони прав і свобод людини, вимоги законності судового втручання та ефективного судового контролю за рішеннями, що обмежують особисту свободу. З огляду на це, будь-яке процесуальне рішення у сфері застосування запобіжних заходів не може ґрунтуватися виключно на формальному дотриманні вимог закону чи шаблонному підході. Воно повинно бути результатом всебічного, об'єктивного та зваженого оцінювання конкретних фактичних обставин кримінального провадження, а також чіткого аналізу правових підстав і меж допустимого втручання у права та свободи особи. При цьому уповноважені суб'єкти мають враховувати не лише тяжкість інкримінованого кримінального правопорушення, а й особу підозрюваного, його поведінку, наявність ризиків, передбачених кримінальним процесуальним законом, та можливість застосування менш обмежувальних заходів.

Відповідно, процесуальні документи, якими ініціюється, змінюється або оскаржується застосування запобіжного заходу, повинні бути належним чином мотивованими та структурованими. Вони мають складатися з урахуванням перспективи їх подальшої перевірки на предмет обґрунтованості й законності, зокрема в апеляційному порядку. Кожен аргумент у таких документах повинен бути логічно пов'язаний із встановленими обставинами справи та підтверджений належними і допустимими доказами.

Саме якість правової аргументації, внутрішня логічна послідовність викладу, чіткість і однозначність формулювання процесуальної позиції визначають межі судового розгляду відповідного клопотання чи скарги. Від цього безпосередньо залежить ефективність судового контролю, можливість повного та об'єктивного розгляду доводів сторін, а також реальність і дієвість захисту прав, свобод та законних інтересів особи у кримінальному провадженні.

Запобіжні заходи у кримінальному провадженні мають превентивний характер і спрямовані на забезпечення належної процесуальної поведінки підозрюваного або обвинуваченого, а не на його покарання чи попереднє реагування на інкриміноване діяння. Їх застосування можливе виключно за умов наявності обґрунтованої підозри та встановлення конкретних ризиків, які можуть перешкоджати досягненню цілей кримінального провадження. Законодавча модель передбачає поетапну логіку судового контролю, що включає оцінку фактичних даних, індивідуалізацію ризиків щодо конкретної особи, врахування обставин, які її характеризують, а також перевірку можливості досягнення процесуальної мети шляхом застосування менш обтяжливих заходів [2, с. 329]. Якщо ця логіка не відображена у процесуальних документах сторін, судовий розгляд втрачає системність, а ухвала – переконливість і стійкість під час подальшого можливого апеляційного перегляду.

Однією з найпоширеніших практичних помилок при складанні процесуальних документів під час застосування запобіжних заходів є формалізований підхід до обґрунтування підстав їх застосування, за якого процесуальний аналіз зводиться до механічного відтворення повідомлення про підозру без належного зв'язку з метою та завданнями судового контролю. У клопотаннях сторони обвинувачення часто відсутнє чітке пояснення, яким чином наведені фактичні дані не лише підтверджують наявність обґрунтованої підозри, а й обґрунтовують необхідність застосування конкретного запобіжного заходу з урахуванням ризиків, передбачених кримінальним процесуальним законодавством. У результаті слідчий суддя отримує не логічно вибудоване процесуальне обґрунтування допустимості обмеження прав і свобод особи, а узагальнений виклад матеріалів досудового розслідування, що ускладнює перевірку відповідності такого клопотання вимогам Кримінального процесуального кодексу України [3] та оцінку наявності підстав, визначених у ст. 177 КПК України. Зазначена вада безпосередньо позначається на доведенні ризиків, оскільки вони нерідко декларуються ізольовано від конкретних фактичних обставин та індивідуальних характеристик особи, щодо якої вирішується питання про застосування запобіжного заходу. За відсутності належного процесуального зв'язку між фактичними даними, ризиками та видом запобіжного заходу судовий розгляд втрачає внутрішню послідовність, а застосування обмежень свободи набуває формального характеру. У процесуальних документах сторони захисту аналогічна помилка проявляється у зосередженні аргументації виключно на загальній критиці обґрунтованості підозри без аналізу того, чому заявлені стороною обвинувачення ризики не можуть бути нейтралізовані шляхом застосування більш м'яких запобіжних заходів або покладення процесуальних обов'язків. За таких умов позиція захисту не формує для суду альтернативної моделі застосування запобіжного заходу та набуває декларативного характеру, що знижує ефективність змагальності й ускладнює здійснення повноцінного судового контролю.

Тісно пов'язаною з формальним обґрунтуванням підозри є шаблонність у доведенні ризиків. У процесуальних документах ризики, передбачені кримінальним процесуальним законом, часто перелічуються узагальнено, без наведення фактичних даних, які б підтверджували їх реальність саме щодо конкретної особи. Такий підхід призводить до внутрішньої непослідовності аргументації, зокрема у випадках, коли заявляється ризик знищення доказів після їх фактичного вилучення або ризик незаконного впливу без будь-яких даних про попередні контакти, спроби тиску чи опосередковану комунікацію [4]. У цьому контексті показовою є правова позиція Верховного Суду, викладена у постанові від 18 грудня 2018 року у справі № 628/969/18 [5], де наголошено, що застосування запобіжного заходу охоплює не лише його первинне обрання, а й зміну на інший захід із процесуальними наслідками. Це означає, що процесуальні документи повинні чітко відображати, які саме ризики стали підставою для такого рішення та яким чином вони обґрунтовують необхідність обмеження свободи.

Суттєвою проблемою у практиці застосування запобіжних заходів і надалі залишається ігнорування принципу пропорційності під час вибору їх конкретного виду. У значній кількості клопотань відсутній належний і послідовний аналіз можливості застосування більш м'яких запобіжних заходів

або покладення додаткових процесуальних обов'язків, які могли б ефективно нейтралізувати заявлені стороною ризики без надмірного та необґрунтованого обмеження права особи на свободу. Нерідко сторона обвинувачення обмежується загальними посиланнями на тяжкість кримінального правопорушення чи абстрактні ризики, не доводячи, чому саме більш суворий запобіжний захід є єдино можливим у конкретній ситуації.

За таких умов обґрунтування процесуальних вимог набуває фрагментарного та поверхневого характеру, що ускладнює судовий розгляд. Суд, розглядаючи відповідне клопотання, змушений або самостійно усувати прогалини в аргументації сторін, оцінюючи обставини, які не були належним чином викладені, або ж обирати інший, більш поміркований запобіжний захід, ніж той, який заявляла сторона обвинувачення. Це, своєю чергою, негативно впливає на передбачуваність судових рішень та ефективність кримінального провадження.

Аналогічні недоліки простежуються й у процесуальних документах сторони захисту, коли клопотання про зміну чи пом'якшення запобіжного заходу не супроводжуються чітким і аргументованим поясненням того, яким саме чином запропоновані процесуальні обов'язки або альтернативні заходи здатні мінімізувати кожен із заявлених ризиків. Відсутність такого зв'язку між ризиками та запропонованими засобами їх нейтралізації послаблює позицію захисту та знижує шанси на задоволення відповідного клопотання.

Верховний Суд у постанові від 28 березня 2019 року у справі № 286/1695/18 [6] звернув увагу на необхідність правильного визначення предмета оскарження, оскільки зміна запобіжного заходу також становить його застосування у процесуальному розумінні.

Значні труднощі у правозастосовній практиці виникають також у зв'язку з типовими помилками під час обчислення та дотримання строків апеляційного оскарження судових рішень. З огляду на стислий та імперативний характер процесуальних строків у справах щодо запобіжних заходів, апеляційні скарги нерідко подаються без урахування моменту оголошення резолютивної частини ухвали слідчого судді або суду, а також без належної та чіткої фіксації процесуальної хронології у матеріалах провадження. Такі недоліки призводять до ризику пропуску строку на апеляційне оскарження або виникнення спорів щодо його початку та закінчення.

Об'єднана палата Касаційного кримінального суду у постанові від 27 травня 2019 року у справі № 461/1434/18 [7] сформулювала чітку правову позицію, згідно з якою строк апеляційного оскарження обчислюється саме з дня оголошення резолютивної частини ухвали, якщо повний текст судового рішення виготовляється пізніше. Вказана правова позиція має принципове значення для практики, оскільки покладає на сторони кримінального провадження обов'язок орієнтуватися не на момент отримання повного тексту ухвали, а на фактичну дату її проголошення в судовому засіданні.

За таких умов сторони змушені готувати процесуальні документи з урахуванням можливості подання апеляційної скарги ще до ознайомлення з мотивувальною частиною судового рішення. Це, у свою чергу, істотно підвищує вимоги до якості первинної правової позиції, чіткості формулювання доводів та здатності завчасно прогнозувати можливі мотиви судового рішення, аби забезпечити ефективний та своєчасний захист прав і законних інтересів особи.

Окрему групу помилок становлять ситуації, коли ухвали постановляються без виклику особи, інтересів якої вони стосуються. Верховний Суд у постанові від 4 листопада 2019 року у справі № 760/12179/16-к [8] наголосив, що для такої особи строк апеляційного оскарження обчислюється з моменту отримання копії судового рішення. Відсутність відображення цієї обставини у вступній частині апеляційної скарги, а також ненадання підтверджень дати отримання ухвали нерідко призводить до втрати можливості апеляційного перегляду незалежно від якості доводів по суті.

Особливої уваги потребують помилки у провадженнях про тримання під вартою за відсутності підозрюваного. Верховний Суд у постанові від 14 лютого 2022 року у справі № 991/3440/20 [9] підкреслив, що ухвала, постановлена за таких умов, є правовою підставою для затримання особи та фактично обмежує її право на свободу. Ігнорування цього аспекту у процесуальних документах сторін, зокрема відсутність належного обґрунтування або несвоєчасне оскарження, призводить до втрати процесуальної ініціативи та ускладнює подальший захист прав особи.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що типові помилки при складанні процесуальних документів у сфері застосування запобіжних заходів мають не поодинокий, а системний характер і зумовлені насамперед формалізованим підходом до процесуального обґрунтування, недотриманням логіки судового контролю та недостатнім урахуванням судової практики. Формальне відтворення підозри, шаблонне доведення ризиків, ігнорування принципу пропорційності, помилки у визначенні предмета та строків апеляційного оскарження, а також недбале ставлення до процесуальної форми істотно знижують якість судових рішень і створюють передумови для їх скасування або зміни. Уникнення таких помилок можливе за умови підвищення стандартів

процесуального документування, орієнтації на індивідуалізацію доводів щодо конкретної особи та системного використання правових позицій Верховного Суду. Це, своєю чергою, сприятиме забезпеченню балансу між завданнями кримінального провадження та захистом прав і свобод людини, а також підвищенню ефективності та передбачуваності правозастосовної практики у справах про запобіжні заходи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Яцюк С.О. Поняття, значення та місце запобіжних заходів у системі заходів процесуального примусу. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. Вип. 3 (16). С. 328–334. URL: <https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/254>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Складання кримінальних процесуальних документів на стадії досудового розслідування: навч. посібник / Р.І. Благута, А.-М.Ю. Ангеленюк, Ю.В. Гуцуляк та ін. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 384 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3854/1/%D1%81%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2.pdf>.
5. Постанова Верховного Суду від 18 грудня 2018 року у справі № 628/969/18, провадження № 51-9513км18.
6. Постанова Верховного Суду від 28 березня 2019 року у справі № 286/1695/18, провадження № 51-7345км18.
7. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 27 травня 2019 року у справі № 461/1434/18, провадження № 51-6470км18.
8. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 4 листопада 2019 року у справі № 760/12179/16-к, провадження № 51-9550км18.
9. Постанова Верховного Суду від 14 лютого 2022 року у справі № 991/3440/20, провадження № 51-5359км21.

Дата першого надходження рукопису до видання: 12.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026

© Цигікало Г.Д., Юр'єв Д.С., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0